

Отже, підсумовуючи наведене, визначимо, що в процесі використання основних сил оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції України під час протидії злочинності існують організаційні особливості, які обумовлені наявною оперативно-тактичною ситуацією.

Список бібліографічних посилань

1. Халілев Р. А. Сили оперативно-розшукової діяльності ОВС у протидії злочинності на підґрунті етнічних і конфесійних суперечностей. *Бюлетень обміну досвідом роботи*. 2013. № 194. С. 92–101.
2. Шинкаренко І. Р., Кириченко О. В. Використання можливостей підрозділів оперативної служби для отримання оперативної інформації та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2015. 120 с.
3. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія. Київ, 2004. 444 с.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 15.03.2019).

Надійшла до редколегії 18.03.2019

УДК 351.75:351.74-057.36

Ю. Р. ЙОСИПВ,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ;*

М. О. МОСКОВЧУК,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ;*

Н. Д. ТУЗ,

*кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ОХОРОНА ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ГРОМАДЯН (СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ)

Досліджено особливості забезпечення охорони публічного порядку та безпеки поліцейськими в ході проведення масових заходів, охарактеризовано тактичні методи, котрі застосовуються поліцейськими щодо зменшення рівня напруженості та подолання конфліктів під час проведення масових заходів, розглянуто командну структуру діяльності поліцейських.

Ключові слова: *публічний порядок, охорона, публічна безпека.*

Право людини на свободу щодо мирних зібрань, проведення рідного роду демонстрацій, вираження протесту, святкування, вшанування і, загалом, для спільного висловлювання своїх поглядів є засадою функціонування демократичної та правової держави. Вказане право тісно пов'язане з іншими фундаментальними складовими демократії і плюралізму – свободою

вираження поглядів та свободою об'єднань. Право на вільне волевиявлення своїх поглядів та інтересів закріплене в низці міжнародних інструментів з прав людини та гарантоване в Копенгагенському документі ОБСЄ 1990 року.

На сьогодні забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення заходів із масовою участю громадян стосується дуже широкого спектру їх видів, зокрема: мітингів, походів, демонстрацій, пікетів, публічних релігійних заходів, публічних загальнодержавних святкових та пам'ятних заходів, заходів за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона, масових спортивних або інших культурно-видовищних заходів, резонансних судових засідань тощо.

Однак, реалізація права на свободу зібрань, інколи, може виявитись непростим завданням для органів влади. Особливу складність це завдання становить для поліцейських, які несуть основну відповідальність за забезпечення можливості провести зібрання і разом із тим за недопущення непропорційного обмеження прав і свобод інших людей та підтримання публічного порядку та безпеки.

Ускладнює виконання завдань поліції під час масових заходів відсутність належного правового регулювання відносин з організації та проведення таких заходів.

Інформація щодо конкретного проведення масового заходу доволі часто надходить до поліції не своєчасно, можливий варіант і взагалі перед самим початком його проведення або після початку його проведення, що не дозволяє зібрати чітку та потрібну інформацію про масовий захід, про кількість його учасників, прорахувати можливість виникнення різних ризиків для поліцейських для належного забезпечення публічного порядку та безпеки. У свою чергу відсутність належної оцінки ризиків впливає на якість планування відповідних дій поліції і, як наслідок, зумовлює іноді непропорційне залучення сил поліції до проведення масових заходів. Низький рівень мобільності поліцейських сил також призводить до їх надмірного залучення.

Відсутність чіткого алгоритму забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів унеможливорює прийняття керівниками різних рівнів (операційного та тактичного) обґрунтованих та ефективних рішень у конкретній ситуації. При цьому будь-які дії поліції мають узгоджуватися зі стратегічним командуванням сил поліції. Це потребує додаткового часу для розв'язання конфліктної ситуації, яка може виникнути, та провокує її подальшу ескалацію.

Запровадження скандинавської моделі дозволить побудувати ефективну систему управління та координації органів і підрозділів поліції, а також дасть змогу розв'язувати конфліктні (кризові) ситуації на стадії їх виникнення та не вдаватися до залучення поліції особливого призначення, адже застосування сили допускається тоді, коли застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом [1].

Розглядаючи скандинавську модель охорони публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян, слід наголосити на важливості основних принципів даної концепції. До таких принципів належать:

- знання;
- допомога та полегшення;
- комунікація та діалог;
- диференціювання та розпізнання.

Вищевказані принципи мають вагомe значення для правильної організації діяльності поліцейських в ході забезпечення публічної безпеки та порядку, допоможуть поліцейським поводитись, як у спокійних ситуаціях, так і тих ситуаціях, коли виникають безлади, сутички та заворушення. Головним є те, щоб дії та заходи поліції були добре зважені та обдумані, а також сприймалися оточенням як законні та справедливі. Використання принципів зниження напруги, що сприяють зменшенню конфліктів, підвищують можливість показати та підкреслити легітимність у тих діях та заходах, що також вживають поліцейські у складних ситуаціях.

Шляхом застосування цих принципів поліція може сприяти створенню передумов для так званої спроможності спільноти або групи самостійно контролювати та підтримувати порядок в середині самих себе, тобто коли групи або угруповання самі приймають на себе відповідальність за підтримання порядку всередині групи. Ці принципи також вказуватимуть в який спосіб використовуються тактичні методи у конкретних ситуаціях.

Першим принципом є знання, відповідно до якого робота поліції повинна базуватися на знаннях та вміннях. У даному випадку це означає бути добре обізнаним у тих факторах, що мають істотне значення та вплив у залежності від того чи відбувається загострення ситуації або ні.

Знання про соціальні ідентичності у тих різноманітних групах, які входять до складу людського зібрання, є головною передумовою для вміння поводитися із певною групою, відповісти на її запитання та допомогти їй учасникам досягти (полегшити їм досягнення) своєї мети здійснити колективне вираження своїх думок або прийняти участь у якійсь значній події або заході будь-якого іншого типу. Мова йде про те, щоб знати норми їхнього життя, їхні цінності, наміри, бажання та цілі, їхні відчуття та розуміння того, що є законним, справедливим та правильним, їхні стереотипи та очікування щодо інших груп, їхню історію (історію їхньої появи та розвитку) та усе інше, що має символічний зміст. Наприклад, може статися так, що конфлікт між групою та поліцією, в якому члени цієї групи бачать та відчувають себе ображеними, скривдженими та вважають, що з ними повелися несправедливо, набуде особливого, символічного значення [2].

Базові знання про можливу поведінку всіх суб'єктів певного зібрання є важливою ознакою для подальших дій поліцейських, планування, забезпечення правопорядку під час зібрання та підбиття підсумків операції. Поліцейським важливо знати про можливу поведінку різних типів людей, котрі можуть перебувати на заходах, для того щоб розпізнавати ці групи в рамках всього зібрання, розмежовувати різні групи людей з різною поведінкою і відповідним чином реагувати на кожен тип поведінки, не сприймаючи все зібрання як одну групу.

Наступним принципом є сприяння у проведенні масового заходу. Стратегія поліції насамперед повинна бути покликана сприяти зусиллям організаторів та учасників мирного зібрання, спрямованим на досягнення їхніх законних цілей. Вихідна позиція повинна ґрунтуватись на припущенні, що більшість учасників зібрання матимуть мирні наміри. При цьому поліції необхідно з'ясувати конкретні наміри учасників, щоб визначити, яким чином можна досягнути їх реалізації. Допомагаючи учасникам зібрання досягти своїх цілей, поліція може не тільки уникнути насильства, а й отримати підтримку з боку присутніх, щоб зменшити потенціал для виникнення заворушень і мати можливість ефективно реагувати на будь-які інциденти. Такий підхід передбачає, що в поліції є інформація, яка дозволяє зрозуміти пріоритети відповідних груп і використовувати оперативні підходи і тактичні прийоми, що сприяють досягненню цими групами своїх законних цілей [2].

Діяльність поліції в ході проведення масового заходу повинна полягати у максимальній допомозі та полегшенні у його проведенні, щоб всі учасники мали можливість досягти всіх бажаних, законних цілей. Звичайно, що серед учасників можуть бути і протиправно налаштовані учасники, однак поліцейські повинні вміти визначити їх та якомога швидше припинити подальшу їхню незаконну діяльність. Шляхом надання допомоги учасникам досягти своєї мети, поліція може не тільки уникнути проявів насильства та застосування сили, а також отримати їхню підтримку під час спалаху масових заворушень та порушень громадського порядку.

Принцип комунікації та діалогу полягає у тому, що активна комунікація допоможе поліції створити сприятливі, дружні відносини із учасниками зібрання. Спілкування повинно відбуватися протягом усього часу/періоду проведення поліцейської операції і це може мати особливе значення, коли спокійна ситуація почне переростати у більш загрозливу та ставати неспокійною. Спосіб, в який поліція поводить себе, як вона діє, представляє себе, її зовнішній вигляд, також є часткою комунікації та посиляє оточенню відповідні сигнали та знаки.

Важливе значення в ході комунікації із громадянами відіграють умовні жести, сигнали тощо. Дії поліції надсилають оточенню, тобто, людям навколо, певні сигнали, у тому числі тим особам, що можуть розглядатися або вважатися безпосередніми опонентами або супротивниками поліції під час роботи з людськими зібраннями. Сигналізація може здійснюватися через поведінку поліції, зовнішній вигляд, наявне спецобладнання, озброєння, за допомогою того, що говорить поліція та яким тоном, з яким настроєм, як поліція стоїть, рухається, керує машинами або в який спосіб та для чого вона їх застосовує, з якою швидкістю їх веде, як паркує тощо. Все це розглядається з тієї точки зору, що окремі патрульні або якась група поліцейських також представляють собою цілу поліцейську організацію з тими самими повноваженнями та обов'язками, що призначено поліції загалом. Це є беззаперечний факти, що таким чином кожний поліція (кожний з поліцейських) своєю поведінкою посилає певні сигнали або робить певні послання оточенню. Під час роботи із людськими зібраннями надзвичайно важливо розуміти значення та цінність сигналів, а також намагатися керувати тими сигналами, що надсилаються, тому що це може мати величезний вплив на подальший перебіг подій [2].

І заключним принципом є диференціювання та розпізнання. Важливим фактором ризику під час зібрання є ставлення поліції до всіх учасників як до однакових, і до того ж потенційно небезпечних осіб. Одним зі способів розмежування учасників є спостереження за тим, що робить кожна окрема людина, а не та група, до якої вона належить. Є багато прикладів того, як невибіркові дії поліції під час публічних зібрань призводили до конфліктів та ескалації напруженості.

Один з важливих факторів ризику, який було ідентифіковано дослідниками, це – небезпека розглядати та ставитися до усіх учасників людського зібрання як однакових та потенційно небезпечних, і відповідно поводитися з ними в однаковий спосіб. Існує велика кількість прикладів того, як відбувалися спалахи конфліктів та їхня ескалація та посилення по причині того, що поліція проводила затримання усіх, не перебираючи та не проводячи між ними межі.

Людське зібрання рідко буває однорідним з самого початку та імовірно починає поводити себе як однорідна група, як з нею починають обходитися та до неї ставитися у такий спосіб, як описано вище. Якщо хтось розпочинає/ініціює конфлікт, то важливо, щоб реакція поліції на виникнення конфлікту не призвела до втягування у нього (цей конфлікт) інших осіб.

Шляхом спостереження за індивідуумами, що знаходяться у групі, та швидкого розпізнання та відокремлення порушників правопорядку від тих учасників групи, що мають законні цілі та наміри, разом із своєю присутністю поліція може отримати повагу та шанобливе ставлення до своїх дій, а також підтримку та допомогу для своєї роботи від осіб – учасників людського зібрання [2].

Шляхом застосування вищевказаних принципів поліція може сприяти створенню передумов для так званої спроможності спільноти або групи самостійно контролювати та підтримувати порядок в середині самих себе, тобто коли групи або угруповання самі приймають на себе відповідальність за підтримання порядку всередині групи. Ці принципи також вказуватимуть в який спосіб використовуються тактичні методи у конкретних ситуаціях.

Важливою складовою скандинавської моделі забезпечення публічного порядку та безпеки є система командування під час організації (підготовки) та безпосередньо під час забезпеченні публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів.

Філософія командування має включати здатність до ініціативи, незалежність та децентралізацію в прийнятті рішень, що досягається шляхом делегування повноважень. Завдяки цьому поліція може бути проактивною та керувати ситуацією для досягнення бажаного результату. Командна структура має бути динамічною, оскільки вона змінюється згідно з розвитком поточної ситуації. При цьому всі рішення завжди мають узгоджуватися з принципами пропорційності та необхідності залучення мінімальної кількості поліцейських сил та засобів для досягнення цілей.

Відповідальним за забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів має бути лише один стратегічний керівник («золотий» рівень керівництва). Водночас залежно від обсягу операції із забезпечення публічної безпеки та її територіальності може бути залучено більше ніж один операційний командир («срібний» рівень керівництва), а також декілька тактичних керівників («бронзовий» рівень керівництва) у підпорядкування конкретному операційному керівнику.

Стратегічне командування («золотий» рівень керівництва) визначає цілі та межі повноважень для конкретної поліцейської операції, призначає ресурси для їх досягнення ефективним та законним шляхом; здійснює стратегічне командування шляхом делегування повноважень і має команду підтримки, що допомагає йому в прийнятті рішень.

Операційне командування («срібний» рівень керівництва) виконує стратегічний план та здійснює операційне командування шляхом делегування повноважень. Срібний керівник має необхідну кількість тактичних керівників у своєму підпорядкуванні. За необхідності операційне командування може мати команду підтримки.

Тактичне командування («бронзовий» рівень керівництва) виконує операційний план та здійснює тактичне командування шляхом делегування повноважень на визначеній території чи здійснення певних функцій [1].

Стратегічний командир – це старший офіцер поліції, який відповідає за розробку стратегічного плану, визначенню стилю роботи поліції і стратегію взаємодії із засобами масової інформації, а також за затвердження і виділення необхідних ресурсів для забезпечення правопорядку під час конкретного заходу. Для роботи з більш складними видами зібрань стратегічний командир повинен бути співробітником керівної ланки поліцейської служби і мати контроль над значною частиною ресурсів поліції [6, с. 204].

Вказаний вище командир відповідає за підготовку письмового стратегічного плану, в якому викладені стратегічні наміри щодо конкретного зібрання (наприклад, сприяння мирному зібранню, обмеження порушень руху транспорту, затриманню підозрюваних у скоєнні тяжких злочинів).

Стратегічний командир несе відповідальність за працездатність оперативних командирів, які при тривалих заходах повинні мати можливість зробити перерву і відпочити. Крім цього, стратегічний командир зазвичай погоджує плани оперативного командира.

Стратегічне командування (або в деяких випадках оперативне командування, залежно від конкретних зборів) або його представники зазвичай зв'язуються з організаторами зборів та іншими зацікавленими сторонами на ранній стадії підготовки до зібрання, щоб встановити контакт і налагодити канали комунікації, а також визначити бажані результати проведення зібрання.

Стратегічний командир виконує такі обов'язки:

- 1) розробляє стратегічний план, визначає стиль роботи поліції і стратегію взаємодії із засобами масової інформації та доводить їх до відома оперативного командування;
- 2) погоджує і розподіляє ресурси;
- 3) створює належним чином інтегровану структуру командування для охорони правопорядку під час зібрання, включаючи необхідні функції (збір оперативної інформації, проведення розслідувань і забезпечення підтримки);
- 4) забезпечує ведення журналу, в якому фіксуються прийняті рішення;
- 5) підтримує контакт з організаторами зібрання та іншими зацікавленими сторонами;
- 6) затверджує план (плани) оперативного командування;
- 7) приймає рішення, ґрунтуючись на принципах прав людини і використовуючи процеси, що враховують оперативну інформацію, ризики і можливу тактику, а також здійснює фіксацію таких рішень і дій [3, с. 220].

Для того, щоб стратегічний командир міг керувати поліцейським забезпеченням зібрання (під час підготовки до масштабного зібрання) і відповідними ресурсами, він повинен розташовуватися на відстані від зібрання у відповідній будівлі і мати налагоджені канали комунікації з оперативним командиром та іншими зацікавленими сторонами. У

командному пункті повинні працювати відповідні фахівці, включаючи операторів радіозв'язку, співробітників, що відповідають на телефонні дзвінки, спеціальних консультантів (у разі потреби), оперативних співробітників поліції, співробітників, відповідальних за ведення записів, співробітника зі зв'язків із засобами масової інформації, а також, в деяких випадках, представників інших ключових зацікавлених сторін, які виконують відповідні функції в своїх організаціях (наприклад, в пожежній службі, службі швидкої допомоги, місцевих органах влади).

Звичайно, що більшість зібрань не потребують наявності обладнаного командного пункту або спеціальних ресурсів. Вся структура, описана вище, пропонується як приклад хорошої практики для забезпечення великих заходів або на той випадок, коли необхідно залучити значні поліцейські сили.

Оперативні командири відповідають за реалізацію стратегічних намірів, затверджених старшим стратегічним командуванням. Це включає планування практичних кроків щодо охорони правопорядку під час зборів, розробку оперативного плану, інструктаж і розміщення сил поліції, а також управління ресурсами під час заходу.

Під час всіх зібрань, крім зовсім нечисленних, оперативні командири зазвичай повинні знаходитися на віддалі від місця проведення заходу. Якщо вони знаходяться безпосередньо на місці під час масштабного заходу, є небезпека того, що вони почнуть займатися конкретними проблемами і питаннями і випустять з уваги загальну ситуацію. Це також може призвести до плутанини в діях тактичних командирів, які можуть перестати розуміти, хто відповідає за конкретну задачу або сферу дій.

Оперативний командир:

- 1) розробляє і переглядає оперативний план поліцейського забезпечення зібрання та координує його виконання;
- 2) визначає структуру командування для здійснення оперативного командування на місцях;
- 3) підтримує контакт зі стратегічним командиром з метою забезпечення відповідності плану стратегічним намірам;
- 4) приймає рішення на основі принципів прав людини, використовуючи процеси, що враховують оперативну інформацію, ризики та можливі варіанти дій, і робить відповідні записи;
- 5) залишається в центральному командному пункті, щоб мати можливість взяти на себе відповідальність за будь-який аспект операції;
- 6) доводить план до відома тактичних командирів і, якщо під час заходу план змінюється, – передає їм відповідну інформацію;
- 7) відповідає за те, щоб дії тактичних командирів відповідали стратегічним намірам і оперативному плану;
- 8) відповідає за те, щоб всі співробітники були проінструктовані щодо стратегічних намірів та своїх конкретних функцій, в тому числі щодо будь-яких можливих обмежень їх функцій [6, с. 206–207].

Для великих, складних або тривалих заходів, а також заходів, які займають велику площу, може знадобитися більш ніж один оперативний командир. Якщо прийнято рішення залучити кількох оперативних командирів, стратегічний командир повинен простежити за тим, щоб були виконані такі умови:

- наявність чітких і зрозумілих інструкцій для командування, в яких визначено схему виконання розпоряджень і відповідальності;
- відсутність прогалів в структурі командування на оперативному рівні (щоб не допустити втягування стратегічного командира в прийняття оперативних рішень);
- наявність зрозумілої системи комунікації та відповідальності;
- наявність в усіх оперативних командирів необхідного рівня підготовки і компетенції для виконання своїх завдань [4, с. 407].

Для того, щоб оперативний командир мав можливість стежити за ситуацією, він повинен розташовуватися на відстані від зібрання, але в такому місці, де він зможе вільно

підтримувати зв'язок із поліцейськими, які працюють на місці зібрання і де у нього буде можливість приймати і записувати всі необхідні рішення. Оперативний командир повинен за потреби забезпечити щоб в командному пункті працювали оператори радіозв'язку, телефонні оператори, спеціальні консультанти (в разі необхідності), оперативні співробітники поліції, спеціалісти, відповідальні за ведення записів, та співробітник зі зв'язків із засобами масової інформації. Також можуть бути задіяні представники інших ключових організацій (наприклад, пожежної служби, служби швидкої допомоги, місцевих органів влади).

Завданням тактичних командирів є управління силами поліції, розгорнутими в межах конкретної території. В їх обов'язки входить управління конкретними функціями або визначеними силами поліції в рамках оперативного плану. Вони підзвітні оперативному командирі, виконують конкретні завдання або обов'язки щодо контролю за операцією і мають певну кількість співробітників у своєму підпорядкуванні.

Є два види тактичного командування: територіальне та функціональне. Тактичний командир, що здійснює територіальне командування, відповідає за визначений район або зону, вказану оперативним командиром. Такий командир має певну кількість співробітників у своєму підпорядкуванні і може керувати низкою тактичних схем. Перед тим як дати дозвіл поліцейським на відповідні дії, він перевіряє, чи є підстави для застосування тактики, закладеної в оперативному плані. В обов'язки командира також входить скасування такого дозволу, коли в ньому більше немає необхідності [6, с. 207–208].

Командир, що здійснює функціональне командування, має такі самі обов'язки, що й командир, відповідальний за конкретну територію, але замість визначеної географічної зони він відповідає за виконання певних функцій. До прикладів таких функцій належать:

– *командир із взаємодії з місцевою громадою.* Такі командири і їхні помічники відповідають за підтримання каналів діалогу між організаторами зібрання або їх представниками і оперативним командиром до, під час і після зібрання. Вони також відповідають за взаємодію поліції з широкою громадськістю;

– *командир з організації дорожнього руху.* Ці командири і їхні помічники відповідають за організацію безперешкодного руху транспорту в районі проведення зібрань. Вони організують об'їзди або зупиняють рух (за необхідності) і забезпечують якомога швидше повернення до нормального руху транспорту;

– *командири зі зв'язку.* Такі командири і їхні помічники відповідають за комплектування командного пункту і центру зв'язку, що забезпечує підтримку поліцейської операції. Командир, відповідальний за зв'язок, повинен мати відповідний досвід роботи з обладнанням поліцейських систем зв'язку, використання методів зв'язку з аварійно-рятувальними службами, роботи з картографічним програмним забезпеченням і системою відеоспостереження, а також відстеження та використання соціальних мереж як засобу комунікації з метою підтримки поліцейської операції;

– *командир з кримінальних розслідувань.* Ці командири і їхні помічники відповідають за розслідування повідомлень про скоєння злочинів під час зібрань, а також керують оформленням затримань. До початку зібрання стратегічний командир повинен визначити параметри розслідування правопорушень, пов'язаних з цим заходом, і підхід щодо притягнення затриманих до відповідальності.

Інші види функцій тактичних командирів можуть включати в себе керівництво групами з ведення діалогу; відповідальність за використання певного спорядження (наприклад, командування групами поліцейських, які використовують вогнепальну зброю або спеціальними підрозділами з охорони публічного порядку); зв'язок із засобами масової інформації [5, с. 560].

Підсумувавши, слід наголосити, що запровадження в органах і підрозділах Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів дозволить підвищити спроможність в наданні поліцейських послуг у сферах відповідальності, вчасно і адекватно реагувати на виклики сьогодення з урахуванням глобальних тенденцій та найкращого міжнародного досвіду в цій сфері.

Скандинавська модель забезпечення безпеки і порядку під час масових заходів дозволить підвищити рівень довіри громадян до поліції та поліпшити ефективність роботи поліції в напрямі підготовки та реалізації ключових реформ, спрямованих на якісне забезпечення рівня безпеки громадян України.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : наказ МВС України від 23.08.2018 № 706.
2. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Керівництво // Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе : сайт. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/375751?download=true> (дата звернення: 07.03.2019).
3. Hoggett J., Stott C. Crowd psychology, public order police training and the policing of football crowds. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2010. Vol. 33, Iss. 2. Pp. 218–235. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639511011044858>.
4. Reicher S., Stott C., Drury J., Adang O., Cronin P., Livingstone A.J. Knowledge Based Public Order Policing Principles and Practice. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2007. Vol. 1, No. 4. Pp. 403–415. DOI: <https://doi.org/10.1093/police/pam067>.
5. Reicher S., Stott C., Cronin P., Adang O. An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2004. Vol. 27, Iss. 4. Pp. 558–572. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639510410566271>.
6. Туз Н. Д. Структура командування під час забезпечення охорони публічного порядку та безпеки згідно скандинавської системи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 3. С. 202–210.

Надійшла до редколегії 10.03.2019


УДК 37.035.4

О. С. МОШЕНСЬКИЙ,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5171-0112>

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

Аналізується стан та шляхи вдосконалення національно-патріотичного виховання курсантів та слухачів закладів освіти МВС України.

Ключові слова: поліція, патріотичне виховання, патріотична свідомість.

Українські правоохоронці є невід'ємною частиною свого народу. Вони є носіями всього позитивного і негативного, що є і в народі, а їхня свідомість зазнає тих же самих трансформацій. Навряд чи хто буде заперечувати те, що українське суспільство сьогодні перебуває в стані фундаментальних динамічних змін, які почалися з подій на київському майдані Незалежності у 2013 році. Насамперед ці зміни відбуваються у суспільній свідомості. Розпочалося переосмислення того шляху, який пройшла Україна за роки своєї майже тридцятирічної незалежності, переосмислення тих результатів, яких було досягнуто за цей час. Дехто, не бажаючи бачити позитивних змін, ставить під сумнів все, чого досягла Україна на шляху розбудови незалежної демократичної держави. Дехто, не сумніваючись у досягнутому, вважає, що можна було б зробити набагато більше. Одні говорять, що держава